

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดที่ใช้ในการถอดถอนเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มาจาก การเลือกตั้งของต่างประเทศ และสามารถนำมาวิเคราะห์ปรับใช้เพื่อให้อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นของไทยให้มีรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งการถอดถอนระบบของไทยที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ พบว่ายังมีปัญหาในทางปฏิบัติ อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นประสบความสำเร็จน้อยมาก การถอดถอนตามกฎหมายจึงเกิดขึ้นได้เฉพาะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กเท่านั้น ไม่สามารถนำมาใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 285 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542

5.1 บทสรุป

การให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดให้มีบริการสาธารณะต่างๆ รวมทั้งการกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นเอง โดยรัฐบาลส่วนกลางเข้าไปควบคุมหรือเกี่ยวข้องน้อยที่สุดตราบเท่าที่ไม่มีผลกระทบต่อประเทศโดยรวม ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักการปกครองตนเองของท้องถิ่น (Local self - Government) อันเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้การจัดบริการสาธารณะ (Public Service) ต่างๆ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาสอดคล้องกับสภาพความเป็นไปและปัญหาของแต่ละท้องถิ่นให้มากที่สุด เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลส่วนกลาง และเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิของตนเองและความรับผิดชอบในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ด้วย แม้ว่าการปกครองท้องถิ่นจะใช้หลักการปกครองตนเอง แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นไปได้ยากที่ประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่บริหารท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยปกติแล้วรูปแบบที่พบเห็นโดยทั่วไป คือ มีการเลือกผู้แทน เข้าไปทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติ โดยจะมีการควบคุมทั้งจากส่วนกลางและจากภายในองค์กร

เดียวกัน รวมทั้งจากภาคสังคมหรือประชาชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีทั้งที่ตราเป็นกฎหมายที่ต้องปฏิบัติ และอาจมีทั้งที่เป็นประเพณีปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับกันในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการก่อตัวของประชาธิปไตยตะวันตกนอกจากการเน้นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นพื้นฐานหลักแล้ว ยังตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างกระบวนการตรวจสอบ และถ่วงดุล (Check and Balance) ซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจฝ่ายต่างๆ จนในเวลาต่อมาเป็นที่รู้จักกันดี และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ทั้งนี้ เพราะมีบทเรียนในประวัติศาสตร์การปกครองของต่างประเทศว่าถ้าปล่อยให้อำนาจอยู่ในมือของบุคคลคนเดียวหรือสถาบันเดียวอาจนำไปสู่การปกครองที่ฉ้อฉลหรือชั่วร้าย หรือกระทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนหรือความต้องการของประชาชน โดยส่วนใหญ่ ดังที่ Lord Acton (ค.ศ. 1834-ค.ศ. 1902) รัฐบุรุษชาวอังกฤษได้กล่าวคติพจน์ที่มักจะถูกเอ่ยอ้างถึงอยู่เสมอว่าอำนาจทำให้อ่อนแอ ยังมีอำนาจมากยิ่งมีความฉ้อฉลมาก (Power Corrupts, Absolute Power Corrupts Absolutely)

ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยตะวันตกจึงมิได้เน้นการยึดตัวบุคคลหรือสรรหาคนดีเป็นหลัก ถ้าได้คนดีมาบริหารปกครองแล้วบ้านเมืองจะดีเองเหมือนกับแนวคิดการปกครองตะวันออก แต่พยายามสร้างกลไกหรือระบบต่างๆ ที่จะคอยเป็นกรอบหรือแนวทางให้ผู้มีอำนาจในระดับต่างๆ ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ระบบหรือกลไกดังกล่าวอาจมีทั้งที่เป็นหน่วยงานที่เป็นทางการหรือสถาบันของรัฐด้วยกัน และมีทั้งเป็นการแสดงออกของประชาชนที่มีระเบียบหรือกฎหมายรองรับ หรืออาจเป็นการยอมรับโดยเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ หรือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมนั้นที่บทบาทของภาคประชาชนมิได้หยุดอยู่เพียงแค่การเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจและทำหน้าที่แทนเท่านั้น แต่ในทุกขั้นตอนของการบริหารบ้านเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นจะปรากฏบทบาทของประชาชนอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศประชาธิปไตย ทั้งในการแสดงออกถึงปัญหา ความต้องการ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในบางกรณีที่เกิดขึ้นจากการตรวจสอบดังกล่าวสามารถนำไปสู่การถอดถอนหรือลงโทษจำคุกผู้ใช้อำนาจหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้

การปกครองท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยการปกครองที่อยู่ใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนมากที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบหลายมิติซ้อนกันอยู่นอกจากต้องรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นนั้นแล้ว ยังต้องอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแลจากส่วนกลาง แต่นั่นมิได้หมายความว่า การใช้อำนาจในทางมิชอบหรือฉ้อฉลของผู้บริหารปกครองท้องถิ่นจะไม่เกิดขึ้น เพราะในบางครั้งกลไกการตรวจสอบในลักษณะเช่นนี้ไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาจเป็นเพราะปริมาณของหน่วยการปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศมีมากเกินไป เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกลางจะดูแลทั่วถึง ที่น่าวิตกไปกว่านั้น คือ การที่หน่วยงานกลางมีอำนาจควบคุมตรวจสอบมากเกินไปทำให้กลายเป็นเครื่องมือต่อรองเรียกร้อง หรือแลกเปลี่ยน

ผลประโยชน์กับหน่วยการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะในสังคมที่ภาคประชาชนมีบทบาทหรือส่วนร่วมในการจัดการปกครองท้องถิ่นน้อย ในขณะที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นได้รับการผลักดันให้บริการกิจและมีงบประมาณมากขึ้น การฉ้อฉลและความไม่โปร่งใสต่างๆ ยังมีโอกาสเกิดมากขึ้น ทั้งโดยผู้ที่อยู่ในหน่วยงานปกครองท้องถิ่นเองและหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งจากภาคธุรกิจเอกชนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนั้น การเปิดกว้างเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในการตรวจสอบการบริหารจัดการของหน่วยงานหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนในท้องถิ่นแต่ละชุมชนนั่นเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้วางบทบัญญัติที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เน้นย้ำถึงหลักการกระจายและรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่สามารถมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ เนื่องจากมีอุปสรรคหลายประการซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิการวางเงื่อนไขการใช้สิทธิ หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้

อุปสรรคสำคัญในการใช้สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ ข้อจำกัดทางกฎหมายในรูปแบบของเงื่อนไขที่วางไว้ กฎหมายดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเข้าชื่อเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หากเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป โดยให้ถือเกณฑ์จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อจำนวน ผู้มีสิทธิเข้าชื่อ ในกรณีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั้งหมด การเข้าชื่อถอดถอนเป็นอันตกไป แต่หากมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งและมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ (Three-quarter) ของผู้ที่มาลงคะแนนเสียงทั้งหมดการถอดถอนจึงมีผล เงื่อนไขในทางกฎหมาย (Legal condition) ที่เป็นอุปสรรคของพระราชบัญญัตินี้ คือ จำนวนประชาชนผู้สิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนที่กำหนดไว้มีเกณฑ์คะแนนเสียง ที่ค่อนข้างสูงเกินไป ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นมีความเป็นไปได้ยากมากที่จะทำการถอดถอนสำเร็จได้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 4,244,465 คน (ข้อมูลวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2556) หากมีการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครต้องมีผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งมา

ลงคะแนนเสียงถอดถอน จำนวน 2,122,233 คนขึ้นไป ถ้าผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงมาลงคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งการเข้าชื่อถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ตกไป และหากปรากฏว่ามีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาลงคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่ง ก็ต้องไปพิจารณาสัดส่วนจำนวนคะแนนว่ามีคะแนนเห็นด้วยให้ถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ไม่น้อยกว่าสามในสี่หรือไม่ ถ้าไม่น้อยกว่าสามในสี่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็พ้นจากตำแหน่ง จึงเป็นเรื่องยากมากที่จะรณรงค์ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครมาลงคะแนนเสียงให้ได้ตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ส่วนในกรณีการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร พบว่ามีการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยใช้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในกรุงเทพมหานครเป็นเกณฑ์ในการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สัดส่วนจำนวนคะแนนที่จะให้สมาชิกสภากรุงเทพมหานครพ้นจากตำแหน่งมีจำนวนสูงมาก เพราะสมาชิกสภากรุงเทพมหานครได้รับเลือกตั้งมาเฉพาะเขตเลือกตั้งเท่านั้น ไม่ได้รับเลือกตั้งมาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานคร จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยากกว่าการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

การลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นประชาชนจะให้ความสนใจน้อยกว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่หากประชาชนไม่มาลงคะแนนเสียงย่อมทำให้เสียสิทธิบางประการ แต่การลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนกฎหมายกำหนดว่าเป็นเพียงสิทธิเท่านั้น

เมื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของต่างประเทศแล้วจะพบว่า ไม่มีการกำหนดจำนวนผู้มาลงคะแนนเสียงหรือสัดส่วนจำนวนคะแนนเสียง แต่จะยึดหลักเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ หากประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงมาลงคะแนนเสียงถอดถอนและเสียงส่วนใหญ่เห็นควรให้ถอดถอนบุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่ง บุคคลนั้นก็ต้องพ้นจากตำแหน่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย ประเทศไทยควรนำเอาหลักการดังกล่าวมาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการเลือกตั้งที่กำหนดให้ผู้ที่มีคะแนนเสียงสูงสุดเป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง แม้ว่าจะชนะกันเพียงแค่นึงคะแนนก็ตาม หากนำเอาระบบการใช้เสียงข้างมาก มาเป็นหลักในการถอดถอนก็จะทำให้การถอดถอนเป็นไปในทางที่ง่ายขึ้น เพราะการใช้เสียงข้างมากเป็นหลักถือว่าเป็นมติของประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น

พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งออกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ใช้บังคับแทนแล้ว แต่ก็ไม่ได้บัญญัติจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียงและสัดส่วนการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิที่มาลงคะแนน ซึ่งผู้ร่าง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้แสดงเจตนารมณ์ไว้ว่าหลักการคงเดิม แต่ตัดบทบัญญัติ ที่กำหนดจำนวนผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียง และจำนวนคะแนนเสียงที่จะมีผลให้สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องพ้นจากตำแหน่ง เพื่อให้ นำเรื่องดังกล่าว ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหาร หรือผู้บริหาร ที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่เดิมหรือตราขึ้นใหม่ต่อไป โดยให้คำนึงถึง ความแตกต่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง

พิจารณาดูแล้วจึงอาจสรุปได้ว่าปัญหาการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นของไทยเกิดจากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ที่กำหนดหลักเกณฑ์คะแนนเสียงเพื่อการถอดถอนเอาไว้ค่อนข้างสูง ในทางปฏิบัติกระทำได้ยาก แม้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่จากการศึกษาค้นคว้าไม่เคยมีการยื่นคำร้องขอถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ที่สามารถดำเนินการในทางปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้ตามเจตนารมณ์ที่กฎหมายรับรองสิทธิของประชาชนไว้ คือ

1) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 3 โดยเพิ่มเติมคำว่า เขตลงคะแนนเสียงถอดถอนหมายความว่า ท้องที่ที่กำหนดเป็นเขตลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 23 วรรคหนึ่งโดยใช้ข้อความต่อไปนี้แทน การลงคะแนนเสียงเพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่ง หากมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั้งหมดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และมีคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิที่มาลงคะแนนเสียงเห็นว่าผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้น ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปให้บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลงคะแนนเสียง

2) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 23 วรรคสอง โดยใช้ข้อความต่อไปนี้แทน การลงคะแนนเสียงเพื่อให้สมาชิกสภาท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่ง หากมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงในเขตถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้น

และมีคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิที่มาลงคะแนนเสียงเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นผู้นั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปให้บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลงคะแนนเสียง

3) ควรแก้ไข พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 19(8) มาตรา 48 ปีญจทศ (8) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 11(8) มาตรา 36(8) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 มาตรา 47 ตี (9) มาตรา 64(8) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 มาตรา 23(9) มาตรา 52(9) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 มาตรา 19(8) มาตรา 50(8) ให้สอดคล้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 23 ตามข้อ 1) และข้อ 2)

4) ควรกำหนดให้นายอำเภอเป็นผู้รับคำร้องเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และดำเนินกระบวนการเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น แทนผู้ว่าราชการจังหวัดในกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

5) ควรแก้ไขการกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเกี่ยวกับการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ควรแก้ไขกระบวนการคัดค้านการเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ให้ชัดเจนและรัดกุมยิ่งขึ้น และควรแก้ไขช่องบัตริลงคะแนนเสียงจากคำว่า “เห็นด้วย” และ “ไม่เห็นด้วย” เป็น “ถอดถอน” และ “ไม่ถอดถอน” เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนกับประชาชนที่มาลงคะแนนเสียงถอดถอน

6) ควรให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการถอดถอนแก่ประชาชน ให้เข้าใจถึงขั้นตอนและวิธีการที่ถูกต้อง โดยมีวิธีการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน หลายช่องทางด้วยกัน เช่น ใช้ระบบสื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อแจกให้แก่ประชาชนหรืออบรมให้ความรู้แก่ประชาชนโดยตรง

การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากจะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการหรือรัฐบาลมีความรอบคอบ และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้มีความโปร่งใส คอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน เป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น